

УДК 502.33

DOI: 10.30857/2786-5398.2021.2.2

Алла О. Касич, Даниель Лур'є

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна
**ПРИВАТНО-ДЕРЖАВНІ ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ:
ПЕРЕДУМОВИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОТИРІЧЧЯ**

Статтю присвячено дослідженню процесів формування та реалізації приватно-державних партнерств (ПДП) як важливої форми взаємодії держави та бізнесу, що має низку переваг, зокрема, залучення інвестицій, розподіл ризиків, вирішення соціально-економічних та інфраструктурних проблем, створення нових робочих місць. Наголошується, що формування ПДП у сфері природокористування має свої особливості, ключові з яких полягають в існуванні певних протиріч: питання зниження навантаження на навколишнє середовище належать до сфери відповідальності держави, а природокористування відбувається на рівні підприємств, для яких витрати на екологічні цілі фінансуються за залишковим принципом. Метою цієї статті є доведення важливості формування приватно-державних партнерств у сфері природокористування, для досягнення якої доцільно розглянути такі основні завдання: проаналізувати глобальні тенденції процесів створення та функціонування ПДП, у тому числі й у сфері природокористування; уточнити значення ПДП у сфері природокористування для України; зазначити ключові проблеми імплементації принципів екологічної відповідальності на корпоративному рівні. У процесі дослідження використано загальнонаукові методи, зокрема, метод логічного узагальнення, методи графічного аналізу динаміки основних показників природокористування та функціонування ПДП. Дослідження зарубіжного досвіду реалізації ПДП в інших країнах дозволило визначити основні тенденції, що характеризуються зменшенням кількості угод та інвестицій, а також активною участю міжнародних інвесторів із США, Китаю та Франції. З'ясовано причини надмірного техногенного навантаження на природне середовище в Україні проти відповідних показників розвинених країн. Відтак, важливим механізмом вирішення проблем у сфері природокористування має стати реалізація угод з ПДП. За результатами аналізу, серед основних бар'єрів для успішного функціонування ПДП в Україні зазначено їх низьку привабливість, переважно через брак поінформованості, фрагментарність системи реєстрації, низький рівень реалізації та завершеності проєктів. Спираючись на проведені дослідження, можна констатувати, що промисловий сектор неспроможний самостійно вирішувати завдання зменшення негативного впливу на навколишнє середовище – обсяги утворених відходів та забруднюючих викидів упродовж останніх років суттєво не зменшились. Обґрунтовано потребу в реалізації ПДП у сфері природокористування, однак наголошено, що пошук відповідних проєктів є складним процесом, який потребує зваженого підходу.

Ключові слова: *приватно-державні партнерства; бізнес; природокористування; енергетика; глобальні тенденції; екологічні проблеми; витрати.*

Алла А. Касич, Даниэль Лурье

Киевский национальный университет технологий и дизайна, Украина
**ЧАСТНО-ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ПАРТНЕРСТВА В СФЕРЕ
ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ: ПРЕДПОСЫЛКИ, ТЕНДЕНЦИИ И ПРОТИВОРЕЧИЯ**

Статья посвящена исследованию процессов формирования и реализации частно-государственных партнёрств (ЧГП) как важной формы взаимодействия государства и бизнеса, которая имеет ряд преимуществ, в частности, привлечение инвестиций, распределение рисков, решение социально-экономических и инфраструктурных проблем,

создание новых рабочих мест. Отмечается, что формирование ЧПП в сфере природопользования имеет свои особенности, ключевые из которых состоят в наличии определённых противоречий: вопросы снижения нагрузки на окружающую относятся к сфере ответственности государства, а природопользование осуществляется на уровне предприятий, для которых расходы на экологические цели финансируются по остаточному принципу. Целью этой статьи является обоснование важности формирования частно-государственных партнёрств в сфере природопользования, для достижения которой целесообразно рассмотреть следующие задачи: проанализировать глобальные тенденции процессов создания и функционирования ЧПП, в том числе и в сфере природопользования; уточнить значение ЧПП в сфере природопользования для Украины; указать ключевые проблемы имплементации принципов экологической ответственности на корпоративном уровне. В процессе исследования использованы общенаучные методы, в частности, метод логического обобщения, методы графического анализа динамики основных показателей природопользования и функционирования ЧПП. Исследование зарубежного опыта реализации ЧПП в других странах позволило определить основные тенденции, характеризующиеся уменьшением количества сделок и инвестиций, а также активным участием международных инвесторов из США, Китая и Франции. Выявлены причины чрезмерной техногенной нагрузки на окружающую среду в Украине по сравнению с соответствующими показателями зарубежных стран. Таким образом, важным механизмом решения проблем в сфере природопользования должна стать реализация соглашений по ЧПП. По результатам анализа, среди основных барьеров для успешного функционирования ЧПП в Украине отмечены их низкая привлекательность, преимущественно из-за отсутствия информированности, фрагментарность системы регистрации, низкий уровень реализации и завершённости проектов. Опираясь на проведённое исследование, можно констатировать, что промышленный сектор не может самостоятельно справиться с задачами уменьшения негативного влияния на окружающую среду – объёмы образовавшихся отходов и загрязняющих выбросов в последние годы существенно не уменьшились. Обоснована потребность в реализации ЧПП в сфере природопользования, однако отмечено, что поиск соответствующих проектов – сложный процесс, который требует взвешенного подхода.

Ключевые слова: частно-государственные партнёрства; бизнес; природопользование; энергетика; глобальные тенденции; экологические проблемы; расходы.

Alla O. Kasych, Daniel Lourie

Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

**PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS IN NATURE MANAGEMENT:
BACKGROUND, TRENDS AND CONTRADICTIONS**

The article provides insights into the process of developing and implementing public-private partnerships (PPP) as a key pattern of interaction between government and business which is characterized by a range of advantages, in particular investment attraction, risk sharing, handling socioeconomic and infrastructural issues, creating new jobs, etc. It is argued that building PPPs in the area of nature management embeds features associated with the existence of certain contradictions, in particular, the issue of reducing the environmental burden is the government's responsibility whereas nature management is held at the enterprise level where environmental costs are financed by a leftover principle. This article seeks to explore the critical importance of building public-private partnerships in nature management. To attain the above goal, it is recommended to pursue the following basic objectives: to explore global trends in the process of PPP creation including those in the field of nature management; to provide argument for the critical role of PPPs

for nature management in Ukraine; to identify the key issues in the implementation of the principles of environmental responsibility at the corporate level. To meet the research objectives, general scientific research methods have been employed, in particular, logical generalization, graphic analysis of the dynamics of the key indicators of nature management and in PPP functioning. A study of international good practices in the implementation of PPPs in other countries has identified the main trends which translates in transaction and investment drop and active participation of international investors from the United States, China, and France. The article exposes the reasons for the excessive human-caused environmental load in Ukraine against the corresponding indicators in developed economies. Thus, implementation of PPPs should become an important tool to tackle environmental challenges. According to the research findings, the key barriers to successful PPP performance in Ukraine are the following: their low attractiveness due to lack of awareness, fragmentary character of the registration system, low level of project implementation and completeness. Based on the study results, a conclusion could be drawn that industries alone are not capable to reduce environmental risks and harmful effects. The amount of wastes and pollutant emissions does not demonstrate a positive trend towards reduction in recent years. The article substantiates the need to implement PPPs in nature management. However, it is argued that the search for such projects is a complicated process that requires a well-balanced approach.

Keywords: *public-private partnerships; business; nature management; energy economics; global trends; environmental challenges; costs.*

Постановка проблеми. Верховна Рада України, здійснивши ратифікацію Паризької угоди в межах Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, прийняла відповідальність держави за активізацію боротьби зі зміною клімату шляхом зміни акцентів національної екологічної політики. Вирішенням екологічних проблем більшою мірою у сучасних умовах переймаються уряди країн, оскільки відбувається тиск з боку міжнародної спільноти в контексті зменшення загального негативного впливу з боку людства на навколишнє середовище.

Промислові корпорації відтермінують вирішення даного питання і продовжують забруднювати навколишнє середовище, що прогнозовано буде призводити до погіршення його стану та потребуватиме значно більших ресурсних зусиль майбутніх поколінь. Економія бізнесу на впровадженні екологічно-безпечних технологій в гонитві за економічними результатами супроводжується погіршенням екологічної ситуації на регіональному та загальнодержавному рівні, зростанням ризиків негативного впливу на здоров'я населення, скороченням продуктивності робочої сили та потенційним збільшенням витрат держави на охорону здоров'я населення. Такий стан справ активізує пошук форм та методів забезпечення ефективної взаємодії держави та бізнесу щодо вирішення проблем відповідального природокористування. Однією з найбільш ефективних форм поєднання зусиль всіх зацікавлених сторін є приватно-державні партнерства, які в умовах ринкової економіки дозволяють спрямовувати обмежені ресурси бізнесу та держави на вирішення найбільш гострих проблем тих чи інших регіонів через механізм спільного управління реалізацією суспільно-значимих проєктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування приватно-державних партнерств (ПДП) досить системно розглядається в даний час як українськими [1–5, 7–9, 12, 13, 15], так і зарубіжними [16, 18–21, 23, 24] вченими, міжнародними організаціями [17, 22].

М.Й. Гедз [2] розкриває питання сутності, історії розвитку ПДП а також їх роль у активізації модернізаційних процесів в економіці за рахунок забезпечення ефективної

співпраці бізнесу і влади к різних секторах економіки. А. Меркс [19] зазначає, що ПДП можуть мати різні форми та різні результати. Відповідно автор пропонує розглядати діяльність ПДП в рамках складної системи державного управління економікою. В роботі М.А. Машенко [8] розглядаються переваги та недоліки основних моделей приватно-державних партнерств відповідно до класифікації Світового банку, США та ЄС. Важливе питання, яке комплексно розкривається в роботі [24], це питання фінансування ПДП. Автор пропонує в рамках реалізації державної політики щодо розвитку інфраструктури використовувати механізм проектного фінансування.

Досить потужний напрям наукових досліджень з проблем розвитку ПДП стосується ролі партнерств у реалізації цілей стійкого розвитку. Слід вказати праці А. Мерта [20], А. Меркса [19], Е. Ламбіна та Т. Торлаксона [18], П. Патберга [21]. Досягнення цілей стійкого розвитку на глобальному рівні вимагає консолідації зусиль на всіх рівнях управління суспільством та використання резервів в тому числі форм взаємодії держави та бізнесу. Приватно-державні партнерства називають [18] формою глобального екологічного управління. Вчені в своїх дослідженнях доводять, що взаємодія між учасниками ПДП загалом забезпечує значно кращі результати порівняно з реалізацією екологічної політики окремо компаніями чи державою.

Загалом науковці досить детально розглядають теоретичні та організаційні питання функціонування ПДП, доцільність їх створення та результативність. Однак на даному етапі не менш актуальним є дослідження передумов, механізмів застосування та результативності ПДП у сфері природокористування. Даний напрям лише фрагментарно представлений у наукових розробках вчених. Слід зазначити праці [3, 4, 9, 12].

Характерною особливістю сфери природогосподарювання є те, що інфраструктурні об'єкти соціально-екологічного спрямування та природні ресурси перебувають в основному в державній чи комунальній власності [9, с. 323]. Чіткі рекомендації щодо створення ПДП відповідно до секторальних складових природно-ресурсного потенціалу, зокрема, землекористування, надровикористання, лісокористування та водокористування сформульовано в роботі В. Голяна [4].

Зважаючи на представлений огляд наукових джерел слід зазначити доцільність поглиблення наукових досліджень проблематики формування ПДП у сфері природокористування в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду та стратегічних завдань у сфері еколого-економічної безпеки подальшого розвитку національного господарства.

Метою статті є дослідження важливості формування ПДП у сфері природокористування, що актуалізується загостренням екологічних проблем в Україні та необхідністю посилення за відповідальності бізнесу за ефективність в процесі використання та переробки ресурсів. Для досягнення мети доцільно виконати такі основні завдання: проаналізувати глобальні тенденції процесів створення та функціонування ПДП, в тому числі у сфері природокористування; уточнити значення ПДП у сфері природокористування для України; зазначити ключові проблеми імплементації принципів екологічної відповідальності на корпоративному рівні.

Виклад основного матеріалу. Державно-приватне партнерство (ДПП) – це договірна угода між державним і приватним секторами, згідно з якою приватний оператор зобов'язується надавати державні послуги, які традиційно надавались або фінансувались державними установами [23].

У формах приватно-державних партнерств має місце конвергенція інтересів держави та бізнесу, адже ряд проектів, у реалізації яких зацікавлені обидві сторони, можуть бути реалізовані виключно на основі консолідації ресурсних можливостей.

Традиційно в наукових джерелах [5, 13, 15] наводиться низка вигід та переваг застосування механізму ПДП у розрізі реалізованих проєктів, на рівні громад та регіонів, держави. Найбільш суттєвими з них є: залучення інвестицій, розподіл ризиків, вирішення соціально-економічних та інфраструктурних проблем, створення нових робочих місць, інші.

Кінцева мета ПДП – отримати більше «співвідношення ціни та якості», ніж традиційні варіанти державних закупівель. Вважається, що при правильному впровадженні ПДП зменшують витрати протягом життєвого циклу, краще розподіляють ризики, прискорюють виконання громадських робіт і послуг, покращують якість послуг та додаткові потоки доходу [23].

Формування ПДП у сфері природокористування має свої особливості. Так, вирішення проблем нераціонального використання природних ресурсів, навантаження на навколишнє середовище за рахунок здійснюваних викидів – це цілі екологічної політики держави, однак реалізація її залежить від зацікавленості та економічної спроможності бізнесу фінансувати природоохоронні заходи, впроваджувати екологічно-безпечні технології. Незважаючи на те, що зростає суспільний тиск щодо підвищення екологічної відповідальності бізнесу, а також на те, що Звітність зі стійкого розвитку стає важливою формою звітування компаній перед всіма категоріями стейкхолдерів у питаннях прогресу у сфері природокористування, значна кількість українських підприємств відтермінують активне вирішення цих стратегічно-значимих, в тому числі для держави, питань. За таких умов формування ПДП у сфері природокористування має неабияку актуальність, потребує організаційно-інформаційного обґрунтування та прискореної реалізації.

В роботі [9] зазначається, що проєкти ПДП можуть бути націлені на вирішення цілого комплексу соціо-еколого-економічних проблем територіальних громад, а саме: «природоосвоєння, природокористування, природоспоживання, природовідтворення, природоперетворення, природооблаштування, природовідновлення, природовідтворення, природоохорона, природотворчість, природоінтелектуалізація, природоодухотворення, природопізнання». В роботі [7] зазначається, що «в основу економічного регулювання природокористування має бути закладено концепт розширеного відтворення природно-ресурсного і нарощення асиміляційного потенціалу при одночасному зміцненні енергетичної самодостатності територіальних громад». Досягнути цього можна виключно за рахунок консолідації зусиль бізнесу та держави. Значний вплив на підвищення ефективності ПДП у сфері природокористування мають процеси децентралізації, оскільки, як зазначає Голян В. [2], територіальна громада через концесійний механізм, формування холдингових компаній, входження в кластерні утворення буде впливати на процеси освоєння місцевого мінерально-сировинного потенціалу. Важливий ефект від створення ПДП також полягає в тому, що угоди сприяють впровадженню міжнародних норм та стандартів в сфері екології, які приймаються державою, на корпоративному рівні.

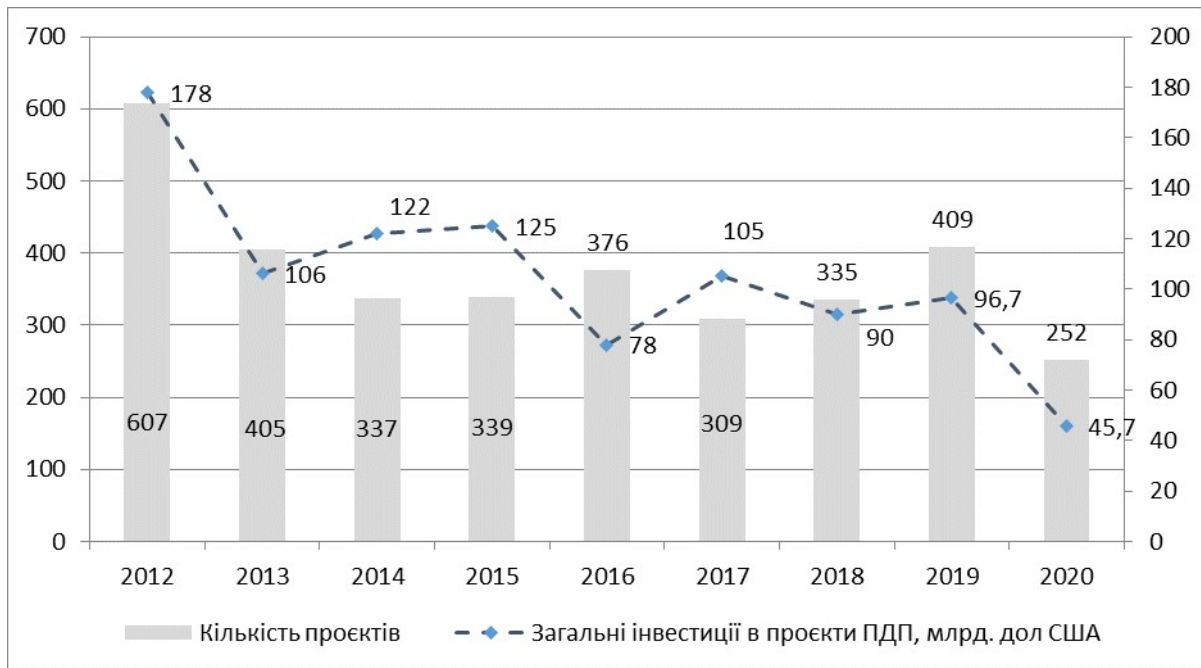
Основою розуміння реальності реалізації ПДП, в тому числі в сфері природокористування, є дослідження зарубіжного досвіду, проведене з метою виявлення основних трендів, особливо в країнах, що розвиваються (рис. 1).

Представлені дані свідчать про те, що реалізація проєктів ПДП характеризується нестійкою динамікою на фоні загальної тенденції до зменшення їх кількості та обсягів інвестицій. Пандемія Covid-19 призвела до суттєвого зменшення кількісних показників співпраці бізнесу та держави в реалізації інфраструктурних проєктів у зв'язку з переорієнтацією на програми у сфері охорони здоров'я та соціального забезпечення. Серед основних трендів реалізації проєктів ПДП у 2020 р. слід вказати:

- переважання за кількісними характеристиками енергетичного сектора, який потіснив транспорт, та забезпечив 65% глобальних інвестицій у ПДП. У сфері енергетики

переважали проекти з відновлювальної енергетики. Частка безпосередньо угод у енергетиці складає 46,7% [17];

- зменшення кількості угод та інвестицій в усіх регіонах, окрім Африки, де мало місце 7% зростання інвестицій;
- незмінним залишається представництво основних міжнародних інвесторів проектів ПДП, які представляють США, Китай та Францію.

Джерело: [22].

Рис. 1. Динаміка кількості угод ПДП та інвестицій на їх здійснення в країнах, що розвиваються

До групи 5 топ-країн, в яких було реалізовано найбільші ПДП за величиною інвестицій, відносяться Бразилія, Китай, Індія, Мексика та Бангладеш. З точки зору масштабності проектів, то відбувається реалізація переважно малих проектів (менше 100 млн дол. США). Найбільший проєкт 2020 р. становив 4 млрд дол. США проти 8,6 млрд дол. США у 2019 р.; 85% проєктів реалізовувались у формі greenfield projects. З 252 проєктів, започаткованих у 2020 році, 110 проєктів отримали фінансування з боку міжнародних спонсорів.

Незважаючи на певну нестійку динаміку кількісних показників ПДП у світі загальне їх позитивне значення зростає та має все більший вплив на екологічну ситуацію в окремих регіонах, а проекти стають реальним та ефективним прикладом для наслідування.

Україна у реалізації договорів ПДП на сьогодні також вже має певну історію. Нормативно-правові умови почали створюватись 1999 року шляхом прийняття Закону України «Про концесії» та Закону України «Про угоди про розподіл продукції». У 2010 р. було прийнято безпосередньо Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 р. № 2404-VI, який визначив правові, економічні та організаційні засади взаємодії держави та приватних партнерів в рамках ПДП. Незважаючи на досить потужне правове забезпечення діяльності ПДП в Україні потенціал таких угод використовується не в повній мірі, незважаючи на потребу та можливості.

Так, станом на 01.01.2021 на умовах ДПП в Україні укладено 192 договори, з яких реалізується лише 39 договорів (29 – концесійних договорів, 6 – договорів про спільну

діяльність, 4 – інші договори), 153 договорів не реалізується. В сфері природокористування реалізується 26 угод: 3 – у сфері виробництва, розподілення та постачання електричної енергії; 8 – у сфері виробництва, транспортування і постачання тепла та розподілу й постачання природного газу; 13 – в системі збору, очищення та розподілення води; 2 – у сфері поводження з відходами [14].

Узагальнюючи аналітичні дослідження [7, 14], проведені в Україні, доцільно виокремити такі основні характеристики досліджуваних процесів: низька привабливість з причин низької інформативності бізнесу у перевагах, фрагментованість системи реєстрації, низький рівень реалізації та завершеності, галузева спрямованість на інфраструктурні проекти. Безпосередньо у сфері природокористування В. Голян [2] серед основних перешкод забезпечення ефективності ПДП називає відсутність конкурсності, оскільки «відбувається лобювання представниками владного істеблішменту інтересів наближених до них бізнесових структур».

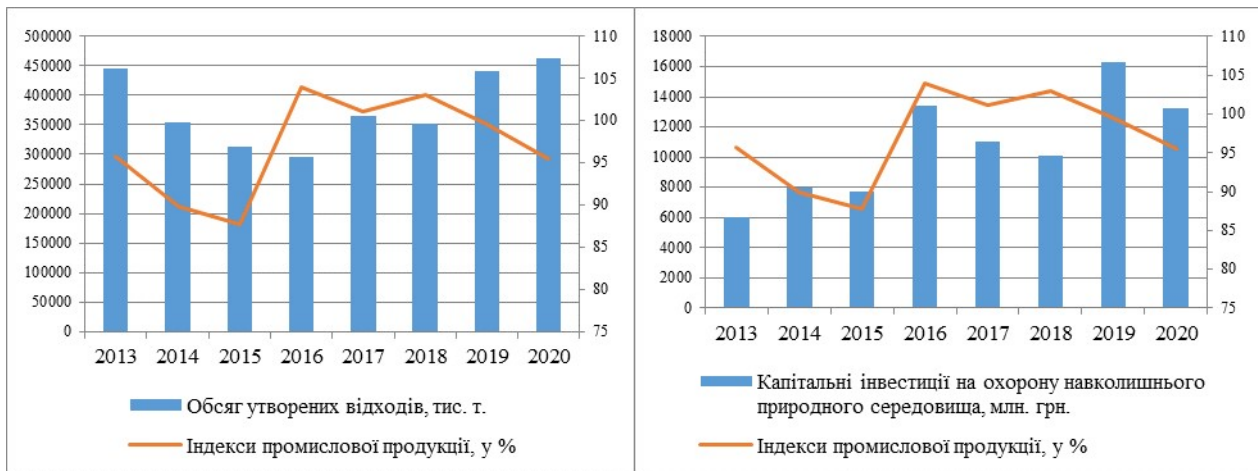
Зважаючи на сировинний характер національної економіки, накопичення низки екологічних проблем слід наголосити на актуальності реалізації ПДП саме у сфері природокористування. Для підсилення такого висновку розглянемо ключові індикатори техногенного навантаження на навколишнє середовище в Україні (табл. 1, рис. 2).

Таблиця 1

Ключові індикатори формування навантаження на навколишнє середовище в Україні

№	Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
1	Обсяг утворених відходів, тис. т	445262	355000	312267	295870	366054	352333	441516	462373
	темп росту, %	82,34	79,73	87,96	94,75	123,72	96,25	125,31	104,72
2	Обсяги викидів забруднюючих речовин. тис. т	6719,8	5346,2	4521,3	4686,6	4230,6	4121,2	4108,3	4017,3
	темп росту, %	81,23	79,56	84,57	103,66	90,27	97,41	99,69	97,78
3	Обсяг внесених мінеральних добрив на одиницю площі сільськогосподарських угідь, кг N, P ₂ O ₅ і K ₂ O / га	36,0	35,5	34,1	41,7	48,9	56,5	56,3	-
4	Загальне постачання первинної енергії, тис. т н.е.	115940	105683	90090	94383	89462	93165	-	-
5	Енергоємність, т н.е. / тис. міжнародних доларів	0,305	0,298	0,282	0,288	0,267	0,269	-	-
6	Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища, млн грн	6038,7	7959,8	7675,6	13390,4	11025,5	10074,2	16255,6	13239,6
	темп росту, %		131,81	96,43	174,45	82,34	91,37	161,36	81,45
7	Індекси промислової продукції, у %	95,7	89,9	87,7	104,0	101,1	103,0	99,5	95,5

Джерело: [10].

Джерело: [10].

Рис. 2. Індекси промислової продукції у порівнянні з обсягами утворених доходів та величиною капітальних інвестицій на охорону навколишнього середовища в Україні

Представлені дані свідчать про те, що промисловий сектор неспроможний самостійно вирішувати завдання зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Обсяги утворених відходів та забруднюючих викидів впродовж останніх років суттєво не зменшились. На фоні нестійкої динаміки промислового виробництва спостерігається певне зростання обсягів утворених відходів. Проблему високого рівня енергоємності економіки також вирішити не вдається. Капітальні інвестиції на охорону навколишнього середовища є нестійкими та не відповідають за обсягами реальним потребам технологічної модернізації. Загалом територія України за техногенним навантаженням на природне середовище характеризується перевищенням відповідних показників, наприклад розвинених країн, у рази. Відповідно важливим механізмом зрушення проблем у сфері природокористування має стати реалізація угод з ПДП.

Для підтвердження даного висновку, зважаючи на те, що реалізація угод щодо ПДП має відбуватись на рівні реальної взаємодії держава-бізнес та мати позитивний вплив на екологічну ситуацію в окремих регіонах розглянемо актуальність реалізації таких угод на конкретному прикладі, зокрема Черкаської області та основних підприємств-забруднювачів.

За даними Державної служби статистики України [10] частка Черкаської області у викидах діоксиду вуглецю в атмосферне повітря у 2019 році склала всього 2% (2,6 з 121,3 млн т), однак 74% від обсягу викинутих парникових газів по області стаціонарними джерелами забезпечили два підприємства: ПАТ «Азот», ПАТ «Черкаське хімволокно», які є найбільшими утворювачами парникових газів в області та якими у 2019 році викинуто в атмосферу 2,0 млн т парникових газів. Динаміку показників, які характеризують стан навколишнього середовища Черкаської області наведено в табл. 2.

Основні показники, які характеризують екологічну ситуацію в Черкаській області, свідчать про певні зміни: за останні роки спостерігається динаміка скорочення викидів забруднюючих речовин в повітряний басейн області від стаціонарних джерел. Якщо у 2015 році викиди в атмосферне повітря становили 57,5 тис. т, то в 2019 – 51,8 тис. т, однак такі зміни не буди суттєвими. Обсяги викидів, щільність викидів не мають стійких тенденцій до зменшення. Таким стан справ пов'язаний, перш за все, з тим, що підприємства-забруднювачі мають обмежені можливості для підвищення рівня екологічної відповідальності. Відсутність позитивних змін у навантаженні на навколишнє середовище свідчить про те, що підприємства не здійснюють суттєвих кроків у підвищенні екологічної відповідальності. Валові викиди обох підприємств впродовж останніх років зростали. Далі

зупинимось на оцінці умов збільшення витрат на екологічні заходи та зменшення обсягів викидів, наприклад ПрАТ «Азот». Розглянемо показники, які комплексно характеризують діяльність ПрАТ «Азот» (табл. 3).

Таблиця 2

Динаміка показників екологічної ситуації в Черкаській області та вплив на неї підприємств-забруднювачів

№	Показники	2017	2018	2019	2020*
1.1	Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, в м. Черкаси, тис. т, з них:	2470,404	2749,016	2668,610	2663
	- забруднюючих речовин	48,381	57,872	51,839	52,321
	- викиди парникових газів	2422,086	2691,144	2616,771	2556,221
1.2	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	39,4	47,7	43,2	44,2
1.3	Щільність викидів у розрахунку на 1 км ² , т	2,3	2,8	2,5	2,5
Основні забруднювачі атмосферного повітря Черкаської області					
1.4	Валовий викид, т.				
	ПрАТ "Черкаське хімволокно"	19881,234	19979,364	16124,355	-
	ПрАТ «Азот»	3554,756	3441,639	4027,064	-

Джерело: [6].

Таблиця 3

Динаміка основних показників діяльності ПрАТ «Азот»

№	Показники	2017	2018	2019	2020*
1	Обсяги виробництва:				
	Карбамід	64915,17	446908,2	607657,35	575240,29
	Аміачна селітра	567827,2	550831,6	467855,90	513262,70
	КАС	150976	264561,20	504187,82	645150,24
	Аміак		-	-	905741,00
2	Основні засоби	1125898	1024833	984229	1033179
3	Активи	6100471	7056469	17326536	20880911
4	Придбання ОЗ, тис. грн.	22546,6	424574,70	101779,3	134053,3
5	Рівень зносу ОЗ, %	85,29	86,39	87,07	86,72
6	Чистий прибуток,	-788980	20419	2161961	-2798508

Джерело: [11].

Основною причиною збільшення викидів досліджуваного підприємства стало збільшення випуску продукції. Ступінь використання виробничих потужностей в 2020 році склав: з виробництва аміака – 84%; з виробництва карбаміда – 119,3%; з виробництва аміачної селітри – 73,9%. За умов збільшення обсягів виробництва прогнозовано зростуть й обсяги викидів. Ступінь зносу основних засобів підприємства на кінець 2020 року склав 86,7%. Ще одним складним питанням, від вирішення якого в значній мірі залежить ефективність роботи підприємства, є забезпечення природним газом, ціни на який значною мірою впливають на собівартість продукції. Зазначене свідчить про актуальність впровадження технологічних інновацій, однак станом на 31 грудня 2020 року підприємство має накопичені збитки у розмірі 16492843 тис. гривень. Тобто ПрАТ «Азот» не має ні поточних, ні перспективних можливостей інвестувати придбання нового екологічно-безпечного обладнання, а отже негативний вплив на навколишнє середовище буде зберігатись.

Загалом складається парадоксальна ситуація: держава зацікавлена у реалізації екологічно-відповідальної політики всіма господарюючими суб'єктами, однак має досить обмежені інструменти активізувати діяльність бізнесу в цьому напрямі. Так, ПрАТ «Азот» є основним активом холдингу OSTCHEM, який об'єднує активи азотної хімії Group DF. Реалізація ПДП що стосується технології виробництва наразі не має перспектив. Крім того, компанія з року в рік накопичує збитки, а отже власних фінансових ресурсів на технологічну модернізацію найближчими роками не сформує і залишиться одним із найбільших забруднювачів навколишнього середовища у Черкаській області.

Таким чином маємо системне протиріччя між інтересами бізнесу та держави: підприємства, що забруднюють навколишнє середовище: бізнес не має критично-значимих аргументів та чинників щодо підвищення екологічної відповідальності, а держава реалізує ті проекти, які суттєво не вплинуть на вирішення екологічних проблем. Так, ПДП в Україні концентрується у сферах (2018–2020 рр.): збір, очищення та розподілення води (33–40%), виробництво, постачання, транспортування та розподілення природного газу (15–21%), інфраструктура (8–11%), виробництво, розподілення та постачання електроенергії (6–8%) [7]. Це свідчить про досить обмежені можливості вирішення екологічних проблем регіонів та країни в цілому. Такий стан справ зумовлює необхідність пошуку реальних можливостей активізації діяльності підприємств в частині підвищення екологічної відповідальності, оскільки цілі зменшення негативного техногенного навантаження не можуть відтерміновуватись, а є пріоритетними.

Висновки та перспективи подальших досліджень: Приватно-державні партнерства як ефективний механізм консолідації зусиль держави та бізнесу у вирішенні критичних проблем розвитку національної економіки у розрізі окремих секторів чи окремих регіонів підтверджує свою дієвість на глобальному рівні та широко використовується в багатьох країнах. Окрім інфраструктурних та соціальних проектів держава та бізнес спільними зусиллями реалізують екологічну політику за рахунок підвищення ефективності функціонування енергетичного сектора, загалом природокористування. Існуючі позитивні практики потребують комплексного дослідження у розрізі конкретних проектів з позицій визначення умов та механізмів подолання існуючих перешкод.

Приватно-державне партнерство в Україні, незважаючи на існуючу нормативно-правову базу, має досить фрагментарний розвиток: укладається невелика кількість угод, вони у переважній більшості призупиняються. Значна кількість діючих проектів ПДП здійснюються в секторах: розподілення та постачання електричної енергії; у сфері виробництва, транспортування і постачання тепла та розподілу й постачання природного газу; в системі збору, очищення та розподілення води; у сфері поводження з відходами, однак це не призводить до вирішення екологічних проблем навіть на рівні регіону.

Екологічна ситуація в багатьох регіонах України, нераціональне використання у виробництві природних ресурсів, несистемне поводження з відходами, відсутність ефективної державної екологічної політики – все це актуалізує процес створення та забезпечення ефективного функціонування ПДП.

Проведені дослідження свідчать також про необхідність розробки та реалізації загалом національної еколого-економічної безпекової доктрини розвитку економіки, в межах якої серед іншого передбачалось б застосування комплексу механізмів та інструментів спрямування зусиль держави та бізнесу на основі проектів взаємодії (ПДП) системно та поетапно вирішувати існуючі проблеми природокористування.

References

Література

1. Aleksandrova, M. and Dovgaliuk, V. (2019). Державно-приватне партнерство в

- [Public-private partnership in the social sphere]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok = Public administration: improvement and development*, Vol. 8. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.8.23. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1480>.
2. Gedz, M. I. (2011). Derzhavno-pryvatne partnerstvo yak mekhanizm aktyvizatsii modernizatsiinykh protsesiv v Ukraini [Public-private partnership as a mechanism for intensifying modernization processes in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, No. 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3298>.
3. Golyan, V. (2014). Derzhavno-pryvatne partnerstvo yak mekhanizm aktyvizatsii modernizatsiinykh protsesiv v Ukraini [Public-private partnership as a basic institutional prerequisite for the capitalization of natural resources in a decentralized environment]. *Ekonomist*, No. 9, P. 4–7.
4. Golyan, V. (2013). Sfera pryrodopolzovanyia dolzhna stat polyhomom dlia vnedrennia ynstytutov hosudarstvennochastnoho partnerstva [The sphere of environmental management should become a testing ground for the implementation of institutions of public-private partnership]. *Ekonomist*, No. 2, Pp. 8–13.
5. Zakharina, O. V., Symonenko, L. I. and Sajkevych, M. I. (2018). Publichno-pryvatne partnerstvo yak mekhanizm rozvytku infrastruktury rehionu [Public-private partnership as a mechanism for the development of the region's infrastructure]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, No. 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/32.pdf.
6. Zvit pro stratehichnu ekolohichnu otsinku proiektu oblasnoi prohramy okhorony navkolyshnoho seredovyscha na 2021–2027 roky [Report on the strategic environmental assessment of the draft regional environmental protection program for 2021–2027]. Department of Ecology and Natural Resources of Cherkasy Regional State Administration. URL: <https://ck-oda.gov.ua/wp-content/uploads/2020>.
7. Malin, O. L. (2020). Analiz rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva v Ukraini ta sviti: yakisni zminy ta holovni trendy 2020 roku: Analitychnyi zvit [Analysis of the development of public-private partnership in Ukraine and the world: qualitative changes and main trends in 2020]. Odessa, 2020. 31 p. URL: https://economics.net.ua/files/analytics/2020_MOL.pdf.
- соціальної сфері. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 8. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.8.23. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1480>.
2. Гедз М. Й. Державно-приватне партнерство як механізм активізації модернізаційних процесів в Україні. *Ефективна економіка*. 2011. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3298>.
3. Голян В. Державно-приватне партнерство як базова інституціональна передумова капіталізації природних ресурсів в умовах децентралізації. *Економіст*. 2014. № 9. С. 4–7.
4. Голян В. Сфера природопольовання должна стать полигоном для внедрения институтов государственного партнерства. *Економіст*. 2013. № 2. С. 8–13.
5. Захаріна О. В., Симоненко Л. І., Сайкевич М. І. Публічно-приватне партнерство як механізм розвитку інфраструктури регіону. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/32.pdf.
6. Звіт про стратегічну екологічну оцінку проєкту обласної програми охорони навколишнього середовища на 2021–2027 роки. Управління екології та природних ресурсів Черкаської обласної державної адміністрації. URL: <https://ck-oda.gov.ua/wp-content/uploads/2020>.
7. Малін О. Л. Аналіз розвитку державно-приватного партнерства в Україні та світі: якісні зміни та головні тренди 2020 року: Аналітичний звіт. Одеса, 2020. 31 с. URL: https://economics.net.ua/files/analytics/2020_MOL.pdf.

8. Mashchenko, M. A. (2018). Analitichnyi ohliad modelei derzhavno-pryvatnoho partnerstva u rozrizi zabezpechennia invayronmentalnoi bezpeky [Analytical review of models of public-private partnership in terms of environmental security]. *Ahrosvit*, No. 24, P. 31–35. DOI: 10.32702/2306-6792.2018.24.31. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2784&i=4>.
9. Mishenina, N. V., Yarova, I. E., Mishenina, G. A. (2017). Rozvytok mekhanizmiv pryvatnoho-partnerstva u sferi pryrodohospodariuvannia v umovakh detsentralizatsii [Development of private-partnership mechanisms in the field of nature management in the conditions of decentralization]. *Marketing i menedzhment innovatsii*, No. 1, P. 319–330. URL: https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2017_1_319_330.pdf.
10. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Official site of PJSC "Azot". URL: <http://www.azot.ck.ua/>
12. Rassadnikova, S. I. (2012). Kontseptualne obgruntuvannia derzhavno-pryvatnoho partnerstva v konteksti formuvannia investytsiinoi pryvablyvosti obektiv ekolohichnoi infrastruktury [Conceptual substantiation of public-private partnership in the context of formation of investment attractiveness of objects of ecological infrastructure]. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, P. 176–185.
13. Khvesyuk M. A., Holian, V. A., Kniaziev, S. I. (2015). Ratsionalizatsiia pryrodokorystuvannia yak vahomyi chynnyk sotsialno-ekonomichnoho pidnesennia ta zmitsnennia enerhetychnoi samodostatnosti terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii [Rationalization of nature use as an important factor of socio-economic rise and strengthening of energy self-sufficiency of territorial communities in terms of decentralization]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkillia*: zb. nauk. pr. Kyiv: DU IEPSR NAN Ukrainy. P. 8–21.
14. Stan zdiisnennia DPP v Ukraini [Status of PPP implementation in Ukraine]. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini>.
15. Shilepnytsky, P. I. (2011). Derzhavno-pryvatne partnerstvo: teoriia i praktyka: monohrafiia [Public-private partnership: theory and practice: monograph].
8. Мащенко М. А. Аналітичний огляд моделей державно-приватного партнерства у розрізі забезпечення інвайронментальної безпеки. *Агросвіт*. 2018. № 24. С. 31–35. DOI: 10.32702/2306-6792.2018.24.31. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2784&i=4>.
9. Мішеніна Н. В., Ярова І. Є., Мішеніна Г. А. Розвиток механізмів приватного-партнерства у сфері природогосподарювання в умовах децентралізації. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2017. № 1. С. 319–330. URL: https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2017_1_319_330.pdf.
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Офіційний сайт ПрАТ "Азот". URL: <http://www.azot.ck.ua/>
12. Рассадникова С. І. Концептуальне обґрунтування державно-приватного партнерства в контексті формування інвестиційної привабливості об'єктів екологічної інфраструктури. *Механізм регулювання економіки*. 2012. С. 176–185.
13. Хвесик М. А., Голян В. А., Князєв С. І. Раціоналізація природокористування як вагомий чинник соціально-економічного піднесення та зміцнення енергетичної самодостатності територіальних громад в умовах децентралізації. *Економіка природокористування і охорони довкілля*: зб. наук. пр. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2015. С. 8–21.
14. Стан здійснення ДПП в Україні. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini>.
15. Шилепницький П. І. Державно-приватне партнерство: теорія і практика:

- private partnership: theory and practice]. Chernivtsi, 455 p.
16. Eberlein, B.; Abbott, K.; Black, J.; Meidinger, E.; Wood, S. (2014). Transnational Business Governance Interactions: conceptualization and framework for analysis. *Regul. Gov.*, 8: 1–21.
17. Infrastructure Finance, PPPs & Guarantees. The World Bank. URL: <https://ppi.worldbank.org/en/visualization#sector=&status=&ppi=&investment=®ion=&ida=&income=&ppp=&mdb=&year=&excel=false&map=&header=true>.
18. Lambin, E.; Thorlakson, T. (2018). Sustainability Standards: Interactions between private actors, civil society and governments. *Annu. Rev. Environ. Resour.* 43: 369–393.
19. Marx, A. (2019). Public-Private Partnerships for Sustainable Development: Exploring Their Design and Its Impact on Effectiveness. *Sustainability*, 11, 1087. URL: <https://doi.org/10.3390/su11041087>; <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/4/1087>
20. Mert, A. (2015). Sustainable Development Partnerships in the UN System. In *Networks for Prosperity: Advancing Sustainability through Partnerships*; UNIDO/University of Leuven: Leuven, Belgium, pp. 55–67.
21. Pattberg, P.; Chan, M.; Mert, A.; Biermann, F. (2012). Public-private Partnerships for Sustainable Development: Emergence, Influence and Legitimacy; Edward Elgar: Cheltenham, UK. URL: <https://inlnk.ru/O1Mzl>.
22. Private Participation in Infrastructure (PPI) (2020). Annual Report. The World Bank. URL: https://ppi.worldbank.org/content/dam/PPI/documents/PPI_2020_AnnualReport.pdf.
23. Renda, A. and Schrefler, L. (2005). Public-Private Partnerships: Models and Trends in the European Union. The European Parliament, P. 65–67.
24. Yescombe, E. R. (2007). Public-Private Partnerships. Principles of Policy and Finance, London: Yescombe Consulting Ltd. 368 p.
- монографія. Чернівці, 2011. 455 с.
16. Eberlein B., Abbott K., Black J., Meidinger E., Wood S. Transnational Business Governance Interactions: conceptualization and framework for analysis. *Regul. Gov.* 2014, 8: 1–21.
17. Infrastructure Finance, PPPs & Guarantees. The World Bank. URL: <https://ppi.worldbank.org/en/visualization#sector=&status=&ppi=&investment=®ion=&ida=&income=&ppp=&mdb=&year=&excel=false&map=&header=true>.
18. Lambin E., Thorlakson T. Sustainability Standards: Interactions between private actors, civil society and governments. *Annu. Rev. Environ. Resour.* 2018, 43: 369–393.
19. Marx A. Public-Private Partnerships for Sustainable Development: Exploring Their Design and Its Impact on Effectiveness. *Sustainability* 2019, 11, 1087. URL: <https://doi.org/10.3390/su11041087>; <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/4/1087>.
20. Mert A. Sustainable Development Partnerships in the UN System. In *Networks for Prosperity: Advancing Sustainability through Partnerships*; UNIDO/University of Leuven: Leuven, Belgium, 2015; pp. 55–67.
21. Pattberg P., Chan M., Mert A., Biermann F. Public-private Partnerships for Sustainable Development: Emergence, Influence and Legitimacy; Edward Elgar: Cheltenham, UK, 2012. URL: <https://inlnk.ru/O1Mzl>.
22. Private Participation in Infrastructure (PPI) 2020 Annual Report. The World Bank. https://ppi.worldbank.org/content/dam/PPI/documents/PPI_2020_AnnualReport.pdf.
23. Renda A., Schrefler L. Public-Private Partnerships: Models and Trends in the European Union. *The European Parliament*, 2005, pp. 65–67.
24. Yescombe E. R. Public-Private Partnerships. Principles of Policy and Finance. London: Yescombe Consulting Ltd, 2007. 368 p.